

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 17/1997 rd

Regeringens proposition med förslag till rätts- hjälpslag och därtill ansluten lagstiftning

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 7 oktober 1997 proposition 132/1997 rd med förslag till rättshjälpslag och därtill ansluten lagstiftning till lagutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- äldre regeringssekreterare Christer Lundström, sakkunniga Merja Muilu och lagstiftningsrådet Asko Välimaa, justitieministeriet
- överkommissarie Kimmo Markkula, inrikesministeriet
- riksdagens justitieombudsman Lauri Lehtimaja
- justitierådet Arvi Paasikoski, högsta domstolen
- förvaltningsrådet Timo Silenti, högsta förvaltningsdomstolen
- hovrättsrådet Ritva Supponen, Rovaniemi hovrätt
- tingsdomare Ulla Lahtinen, Helsingfors tingsrätt
- lagman Lars Lindh, Lapplands tingsrätt
- extraordinarie tingsdomare Jaakko Pankkoski, Borgå tingsrätt
- länsrättsöverdomare Juhani Silén, länsrätten i Mellersta Finlands län
- länsrättsöverdomare Jorma Pitkänen, länsrätten i Vasa län
- forskningschef Riitta Ryhänen, Konkurrensverket
- allmänna rättsbiträdet Marja-Liisa Holopai-

nen, allmänna rättshjälpsbyrån i Nilsia kommun

- allmänna rättsbiträdet Pekka Tolvanen, allmänna rättshjälpsbyrån i Nokia stad
- kanslist Merja Nurmi, allmänna rättshjälpsbyrån i Nurmijärvi kommun
- kanslist Armi Heinikangas, allmänna rättshjälpsbyrån i Björneborgs stad
- ledande allmänna rättsbiträdet Liisa Vehmas-Turunen, allmänna rättshjälpsbyrån i Åbo stad
- vice verkställande direktör Veijo Jalava, Kommunernas pensionsförsäkring
- juristen Outi Raitoaho, Finlands Kommunförbund
- ordförande, juristen Matti Wuori, Jurister för de mänskliga rättigheterna r.f.
- förhandlingschef Juha Leino, Kommunal-tjänstemannaförbundet KTF r.f.
- FTFC-O:s huvudförtroendeman, avdelningssekreteraren Anna-Liisa Valtonen, Poliisijärjestöjen Liitto
- ordförande, advokaten Pekka Sirviö och advokaten Markku Fredman, Finlands Advokatförbund
- vicehäradshövding Kenneth Gallen-Kallela, Förbundet för juridiska byråer i Finland
- juristen Juha Viertola, Finlands Juristförbund
- häradslänsman Tapani Tiilikainen, Suomen Nimismiesyhdistys
- ordförande Viljo J. Turpeinen, Finlands Rättegångsombudsmannaförening
- ordförande, ledande häradssåklagare Matti Nissinen, Suomen Syyttäjähdistys

- direktör Lea Mäntyniemi, Finska Försäkringsbolagens Centralförbund
- juridiske ombudsmannen Juha Ahvenniemi, Företagarna i Finland
- ordförande, vicehäradshövdingen Antti Sorjonen, Yksityisalojen lakimiehet ry
- ordförande, allmänna rättsbiträdet Marja-Leena Levänen, Yleiset Oikeusavustajat ry
- vicehäradshövding Seija Kärnä, Lakiasiaintoimisto Seija Kärnä Oy
- vicehäradshövding Jukka Niskanen, Laki-asiaintoimisto Jukka Niskanen
- professor Antti Jokela
- docent Jaakko Jonkka
- professor Juha Lappalainen
- professor Olli Mäenpää
- professor Kaarlo Tuori.

Dessutom har utskottet fått ett skriftligt utlåtande från professor Jyrki Virolainen och ett flertal skrivelser från medborgare.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att de nuvarande rättshjälpsystemen, fri rättegång och allmän rättshjälp, skall ersättas med ett nytt, enhetligt system. Samtidigt överförs kommunernas skyldighet att tillhandahålla allmän rättshjälp på staten.

Avsikten är att inrätta cirka 70 rättshjälpsbyråer som staten svarar för. Byråerna skall ha ett ledande rättsbiträde och i regel 1—3 andra rättsbiträden. Det skall inte finnas någon egentlig mellaninstans. Landet delas in enligt hovrättsdistrikt i sex områden. I vart och ett av dem kommer det att finnas en direktör för rättshjälpsverksamheten och han svarar för att utbudet av servicen är rättvist fördelat inom området.

Justitieministeriet fastställer i vilka kommuner rättshjälpsbyråerna placeras och beslutar också om rättshjälpsbyråernas filialbyråer och filialmottagningar. Rättshjälpsbyråernas verksamhetsområden fastställs inte särskilt, utan klienterna får vända sig till den rättshjälpsbyrå de önskar.

Rättsbiträdet beslutar om en klient beviljas rättshjälp. Närmare bestämmelser om de ekonomiska villkoren för rättshjälp utfärdas genom förordning. Rättshjälp skall lämnas när den sökande har behov av ett juridiskt biträde. Rätten att få rättshjälp skall dock begränsas i obetydliga ärenden. Rättshjälp kommer alltjämt att beviljas dels utan ersättningsskyldighet, dels mot partiell

ersättning. Av andra än dem som får utkomststöd tas en rättsskyddsavgift på 200 mark ut.

Rättshjälpen är med vissa begränsningar förknippad med biträdestjänster. Biträdet kan antingen vara ett rättsbiträde eller ett privat biträde. Om frågan behandlas i domstol är det domstolen som fastställer arvodet till biträdet. I övrigt fastställs arvoden av rättsbiträdet.

Beslut om rättshjälp får inte överklagas utan den sökande måste yrka på rättelse. Beslut om rättelse får överklagas genom besvär till länsstyrelsen i enlighet med förvaltningsprocesslagen.

Propositionen innehåller också bestämmelser om försvarare och ersättning av statsmedel för rättegångskostnaderna för den som befriats från åtal. Bestämmelserna hänger samman med revisionen av rättegångsförfarandet i brottmål, som trädde i kraft den 1 oktober 1997.

Propositionen innefattar förslag till rättshjälpslag och lag om rättshjälpsverksamhetens förvaltning samt ändringar av tolv lagar.

Propositionen hänger samman med budgetpropositionen för 1998 och avses bli behandlad i samband med den. De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 juni 1998. Bestämmelser om ersättning för rättegångskostnaderna för den som har befriats från åtal skall dock tillämpas först från och med den 1 januari 1999.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Allmän motivering

Utgångspunkterna i propositionen och problem som uppdagats under utskottsbehandlingen

Målen i propositionen. Målet är att skapa ett enda enhetligt rättshjälpsystem som erbjuder mindre bemedlade rättshjälpsökande den juridiska service av god kvalitet som de behöver. Rättshjälpen är till sin natur advokatservice och den bör i allt väsentligt motsvara de krav som måste ställas på advokatverksamhet.

Målet är också att rättshjälpsystemet skall stödja sådana procedurer och metoder i rättsliga frågor som en medborgare som själv betalar sina kostnader vanligen skulle anlita i liknande fall. Kostnaderna för rättshjälpservice skall både ur den sökandes och ur samhällets synvinkel överensstämma med kvaliteten på servicen.

Avsikten är att rättshjälpsresurserna skall fördelas rättvisare och på fler klienter med verkligt behov.

Bedömning av målen. Utskottet har ingenting att anmärka mot målsättningen när det gäller målen i relation till de nu tillgängliga anslagen för rättshjälp.

Men det är här fråga om en totalrevidering. Under behandlingen i utskottet har det allt tydligare kommit fram att målen i propositionen borde ha setts i ett vidare perspektiv. Propositionen borde ha lagt fram allmänna mål för en förbättring av rättshjälpen och lyft fram det stora problemet i rättstillämpningen, det vill säga att medelinkomsttagarna på grund av de avsevärt ökade rättegångskostnaderna har mycket små möjligheter att kräva ut sin rätt i domstol.

Sakkunniga som utskottet hört påpekade också att regeringen i och för sig redogör för de anknytande konventionerna om mänskliga rättigheter och bestämmelserna i grundlagen på rätt sätt, men att konklusionerna i motiveringen och de föreslagna paragraferna är motstridiga och delvis ohållbara. De föreslagna paragraferna innehåller bland andra följande problem:

— I förslaget till rättshjälpslag saknas en bestämmelse om att den sökande själv har rätt att

välja rättsbiträde. Enligt konventionerna om de mänskliga rättigheterna är detta en obestriddig rätt.

— Behörighetsvillkoren för rättsbiträdena föreslås bli skärpta utan att det förts någon samhällsdebatt i frågan och utan att det finns några utredningar om, huruvida gällande praxis har medfört problem. Det är inte helt säkert att den föreslagna bestämmelsen stämmer överens med konventionerna om de mänskliga rättigheterna, om man ser till den finländska traditionen.

— Sökande av ändring i beslut om rättshjälp föreslås i samtliga fall styras administrativt genom att den sökande först måste yrka på rättelse. Sedan har den sökande rätt att överklaga ett rättelsebeslut genom att anföra besvär hos länsstyrelsen i överensstämmelse med förvaltningsprocesslagen. Av detta följer att rättelse i ett beslut av högsta domstolen om arvode kan sökas hos förvaltningsmyndigheten, dvs. rättsbiträdet, och att den sökande senare kan överklaga hos länsrätten och vidare hos högsta förvaltningsdomstolen. Bestämmelser av detta slag anses inte garantera rättsväsendets oberoende ställning och det är därför tvivelaktigt om reglerna för sökande av ändring överensstämmer med grundlagen. Rättsväsendets oberoende ställning undergrävs också av att rättegångsbyråerna föreslås få rätt att återkalla ett förordnande om rättsbiträde under pågående rättegång.

En av de principiella utgångspunkterna i förslaget är att ett beslut om rättshjälp alltid skall betraktas som ett administrativt beslut. Av detta följer att skrivningarna i lagen har styrts av administrativa intressen och att ingen hänsyn har tagits till de allmänna domstolarnas synpunkter. Ändå bör rättshjälpsystemet tillämpas på tre olika typer av förfaranden: extraprocessuell rättshjälp, förvaltningsprocessuella ändamål och rättsbehandling av tvistemål, brottmål och ankningsärenden i allmänna domstolar.

Vad beträffar missförhållandena i fråga om beviljande av fri rättegång förbigår regeringen frågan med ett kort konstaterande att domstolarna gärna kunde bevilja partiell fri rättegång i större utsträckning än nu.

Dessutom har det visat sig att propositionen är svåräst. Motiveringen ger ingen klarhet i vad fri rättegång i nuvarande form innehåller. Därför är det svårt att få reda på vad de föreslagna reformerna betyder. Lagtekniken i lagförslagen fungerar inte heller. Paragraferna är inte kopplade till varandra och av lagtexten framgår därför inte vilka bestämmelser som hör ihop. Definitionerna i rättshjälpslagen går i sär.

Lagutskottets principiella avgörande

Propositionens reformförslag med anknytning till budgetpropositionen för 1998, är behövliga och lämpliga. Utskottet finner det nödvändigt att ändringarna genomförs på planerat sätt, eftersom de påverkar budgeten för nästa år. De problem som kommit fram under behandlingen i utskottet är emellertid så allvarliga att utskottet inte kan tillstyrka propositionen i sin helhet.

För att effekterna på budgeten skall realiseras föreslår lagutskottet följande reformer:

- Den allmänna rättshjälpen lyfts över från kommunerna till staten.

- En rättshjälpsavgift införs.

- Uppgiften att fastställa nödvändig ekonomisk utredning vid rättshjälp flyttas över från de kommunala socialmyndigheterna till de statliga rättshjälpsbyråerna.

- Bestämmelserna om i vilka fall rättshjälp inte medges ges en tydligare formulering för att praxis skall bli så enhetlig som möjlig i hela landet.

- Offentligt försvar och ersättning för rättegångskostnader för frikända ändras i överensstämmelse med riksdagens uttalanden i samband med revisionen av rättegångsförfarandet i brottmål.

I detta sammanhang slås däremot inte rättshjälpen och fri rättegång ihop till ett enda system, ändras inte behörighetskraven för privata rättegångsbiträden i överensstämmelse med propositionen och samordnas inte bestämmelserna för sökande av ändring, utan det gällande systemet bibehålls.

Av utskottets förslag följer att de två gällande systemen, allmän rättshjälp och fri rättegång, alltså kommer att vara i kraft och i princip

oberoende av varandra på samma sätt som enligt gällande bestämmelser. Utskottet samordnar dock systemens innehåll och omfattning. Detta har följande innebörd:

- *Rättshjälpsystemet* syftar till att ge de sökande fri eller fördelaktig rättslig rådgivning. Rättshjälp tillhandahålls av rättshjälpsbyråerna och besluten om rättshjälp kan också kombineras med möjlighet till befrielse från rättegångskostnaderna. Rättshjälpsbyråerna får större befogenheter att förordna rättsbiträden för att beslut om rättshjälp skall kunna fattas redan före rättegången och för att det skall bli fler fall av rättshjälp mot partiell ersättning.

- *Fri rättegång* syftar till att ge de sökande befrielse från rättegångskostnaderna och vid behov också biträde eller ombud. Den behöriga domstolen beslutar om fri rättegång. Själva innehållet i fri rättegång kommer att vara oförändrat. Men förvaltningsdomstolarna skall få fler fall av fri rättegång genom att fri rättegång kan beviljas för alla mål i länsrätter och högsta förvaltningsdomstolen. I detta sammanhang kan fri rättegång dock inte utsträckas till förvaltningsprocesser vid förvaltningsmyndigheter och besvärinstanser av typ nämnder.

En domstol skall aldrig fatta beslut om rättshjälp eller en rättshjälpsbyrå om fri rättegång. Allmän rättshjälp och fri rättegång överlappar dock varandra på vissa punkter. Utskottet föreslår att detta beaktas i bestämmelserna genom att det blir rättshjälpsbyrån som bestämmer om allmän rättshjälp i extraprocessuella åtgärder och kommande rättegångar. När den faktiska behandlingen av målet har kommit i gång i domstolen kan rättshjälpsbyrån inte längre förordna privat biträde för rättegång. Domstolen kan däremot ändra ett beslut av en allmän rättshjälpsbyrå genom att byta ut rättsbiträdet eller bevilja ett biträde, trots att detta inte ingår i rättshjälpsbeslutet.

För att utskottets principiella avgörande ovan lagtekniskt skall kunna genomföras föreslår utskottet att förslaget till rättshjälpslag i propositionen förkastas. I stället föreslår utskottet en ny lag om allmän rättshjälp som bygger på den gällande lagen. Vidare föreslår utskottet vissa nöd-

vändiga ändringar i lagen om fri rättegång som beror på finslipningen av systemet (de nya lagförslagen 15 och 16).

Verksamheten vid statliga rättshjälpsbyråer

Tillgången till service. Antalet rättshjälpsbyråer skärs ner från 160 till cirka 70. Avsikten är att effektivisera verksamheten vid rättshjälpsbyråerna, höja standarden på den allmänna rättshjälpen och jämna ut arbetsbördan mellan byråerna. Nedskränningen i antalet byråer leder oundvikligen till att det blir svårare att få service i glesbygden. Därför förutsätter utskottet att åtminstone de kommuner som nu har en rättshjälpsbyrå får antingen en filial eller en filialmottagning, där rättsbiträdenas mottagningstider räcker till och motsvarar behovet. Därutöver bör man fortsätta med försöken med service i form av rättsbiträden som söker upp sina klienter och har med sig bl.a. en dator.

Utbildning och samarbete. Avsikten är att nya effektiva byråer inrättas och att personalen är spridd på olika orter och arbetar under varierande förhållanden. För att byråerna skall komma i gång med sitt arbete så bra som möjligt är det nödvändigt att personalen får utbildning för att alla skall ha samma basfärdigheter att tillämpa de nya bestämmelserna. Vidare är det viktigt att rättshjälpsbyråerna har ett kontinuerligt och fungerande samarbete med de närmaste tingsrätterna.

Tilläggspension för personal vid kommunala rättshjälpsbyråer. Enligt motiveringen till propositionen kom det i slutet av beredningsfasen fram att kommunala tjänstemän och arbetstagare födda på 40- och 50-talen enligt de allmänna kommunala bestämmelserna förlorar sin rätt till tilläggspension, om de övergår i statlig tjänst. Det behövs särskilda bestämmelser för att de inte skall gå miste om sin tilläggspension. Åtgärder i denna riktning har numera vidtagits.

Enligt uppgifter till utskottet håller Kommunernas pensionsförsäkring på att se över den kommunala pensionsanstaltens pensionsstadga och avser därvid att säkerställa tilläggspensionerna för personalen vid rättshjälpsbyråer. Frågan avgörs av pensionsanstaltens delegation, som sammanträder nästa gång i maj 1998.

Vid tidigare totalrevideringar av liknande slag inom förvaltningen har personalens pensionsförhållanden garanterats till fullt belopp. Utskottet förutsätter att samma regel gäller också i detta fall. Om frågan dock skulle ta en oförutsedd vändning, måste den på nytt tas upp i förhandlingar mellan stat och kommuner och eventuellt lösas genom särskilda lagförslag.

Utbyggnad av rättshjälpsystemet och fortsatt beredning

Utskottet anser att den föreslagna partiella revideringen inte räcker till utan att den fortsatta beredningen snabbt måste komma i gång.

Ny inriktning av rättshjälpen. I den fortsatta beredningen måste det finnas tydliga mål och tidsscheman för en ny inriktning av rättshjälpen så att den grundläggande rättigheten enligt 16 § regeringsformen att få en rättvis rättegång också skall kunna omsättas i praktiken. Utskottet menar att målet bör vara att rättshjälp blir en medborgerlig rättighet.

Det ställs allt större krav på parterna i en rättegång, eftersom målen har blivit allt mer komplicerade och ett nytt muntligt rättegångsförfarande har införts. De allt högre rättegångskostnaderna medför dock att människor inte söker rättvisa ens i fall där det vore motiverat. Människor är rädda för att de måste betala motpartens rättegångskostnader om de mot förmodan skulle förlora i rätten. I sådana fall ersätts kostnaderna inte heller från rättskyddsförsäkringar.

För närvarande pågår en revidering av 21 kap. rättegångsbalken, som innehåller bestämmelser om rättegångskostnaderna. I samband med revideringen bör det utredas hur också medelinkomsttagare skall kunna få en rättvis rättegång. Åtminstone allmän rättshjälp mot partiell ersättning bör kunna tillerkännas betydligt större grupper än för närvarande är fallet. Det är också skäl att se över rättskyddsförsäkringen, hur den fördelas och vilka skador den täcker.

Ett enhetligt rättshjälpsystem. Vidare bör målet vara att de två fristående rättshjälpsystemen slås ihop till ett enda system. Beredningen bör med hänsyn till grundlagen och bestämmelserna

om de mänskliga rättigheterna utreda hur rätts-hjälpsbyråernas och domstolarnas divergerande perspektiv och prioriteringar bättre kan samordnas.

Hela förvaltningsprocessen inom ramen för rättshjälpen. Förvaltningslagskipningen bör sneras med siktet inställt på att det inte längre skall finnas separata besvärdsnämnder och att målen i första rättsinstans överförs till allmänna regionala förvaltningsdomstolar. En reform kan dock dra ut på tiden och det kan kanske visa sig att någon enskild nämnd bör finnas kvar. Fri rättegång bör utan att en reform inväntas för jämlikhetens skull utsträckas till all rättstillämpning inom ramen för förvaltningsprocessen.

Behörighetsvillkor för rättegångsombud. Det finns bestämmelser om rättegångsombud och rättsbiträden i flera lagar. Som exempel kan nämnas 15 kap. 2 § rättegångsbalken, 23 § lagen om unga förbrytare, 11 § lagen om fri rättegång, 45 § förundersökningslagen och 2 kap. 2 § lagen om rättegång i brottmål.

Redan bestämmelsernas grundkonstellation, det vill säga frågan om ett rättegångsombud skall ha avlagt juridisk examen eller inte, varierar från paragraf till paragraf. Såväl rättegångsförfarandet i tviste- och brottmål som förvaltningsprocessen har reviderats under 1990-talet. Också hovrättsförfarandet kommer att revideras. Den nya muntliga och koncentrerade processen ställer större krav än tidigare på parterna i en rättegång. Det är därför nödvändigt med en övergripande granskning av bestämmelserna om rättegångsombud och rättegångsbiträden där bestämmelserna revideras och uppdateras med beaktande av människorättsbestämmelserna, processuella kvalitetskrav och konkurrenslagstiftningen.

Detaljmotivering

1 Rättshjälpslagen och ändringar till följd av lagutskottets principiella linje

I den allmänna motiveringen framhålls att utskottet i sitt principiella beslut utgår från att det första lagförslaget, alltså rättshjälpslagen, förkastas och att de nuvarande rättshjälpsystemen i huvudsak förblir i kraft.

Lagen om allmän rättshjälpsverksamhet

skrivs om med den nuvarande lagen som mall och i lagen om fri rättegång görs de behövliga ändringarna. Detta betyder att begreppet "allmän rättshjälp" samt tjänstebeteckningarna "ledande allmänt rättsbiträde" och "allmänt rättsbiträde" kvarstår. Detta kräver i sin tur ändringar över hela linjen i lagförslagen. Ändringarna relateras inte särskilt nedan.

Hänvisningarna i lagförslagen till rättshjälpslagen bör också ändras och bör avse antingen lagen om allmän rättshjälp eller lagen om fri rättegång, beroende på situationen. Inte heller dessa ändringar motiveras nedan separat.

Utskottet föreslår att namnet på rättshjälpsbyråerna bildas av ortens namn plus ordet rätts-hjälpsbyrå. Samtliga byråer är statliga rätts-hjälpsbyråer. Följaktligen föreslås att också namnet på det andra lagförslagets rubrik ändras.

Av de ovan relaterade lagtekniska aspekterna följer att det ingår en mängd ändringsförslag i paragraferna. Utskottet har därför i förslaget till beslut skrivit ut de lagförslag som föreslås bli ändrade i sin helhet.

2 Lagen om förvaltning av rättshjälpsverksamheten

1 §. Utskottet föreslår en komplettering av paragrafen som visar att det är staten som upprätthåller rättshjälpsbyråerna.

2 §. Enligt paragrafen beslutar justitieministeriet vilka kommuner som skall vara placeringskommuner för rättshjälpsbyråerna samt filialbyråerna och filialmottagningarna. Utskottet föreslår en komplettering av paragrafen, av vilken det framgår att justitieministeriet skall höra kommunerna innan beslutet fattas.

3 och 4 §. Paragraferna innehåller bestämmelser om utnämning av direktör för rättshjälpsverksamheten, ledande allmänt rättsbiträde och allmänt rättsbiträde och om behörighetsvillkoren för dem.

För att paragraferna skall komma i en logisk ordning föreslår utskottet att de byter plats.

3 (4) §. Utskottet föreslår att det i paragrafen uttryckligen sägs ut att ett ledande allmänt rätts-

biträde och ett allmänt rättsbiträde står i tjänsteförhållande till staten. Dessutom föreslår utskottet att bestämmelsen i 5 § om utnämmande myndighet flyttas upp till denna paragraf.

Vidare föreslår utskottet att definitionen på den praktiska erfarenhet som krävs av ett allmänt rättsbiträde ändras. Enligt ändringen skall ett rättsbiträde ha tillräcklig erfarenhet av arbete som advokat. Denna omformulering avser inte att ändra motiveringen till propositionen. Det går att uppnå tillräcklig erfarenhet på många olika sätt. Det kan vara fråga om arbete vid en advokatbyrå eller juridisk byrå men också att arbete med praktiska juridiska uppdrag som till sin karaktär är identiska med dem som krävs för advokatbehörighet.

5 §. Utskottet föreslår att paragrafen ändras eftersom den andra meningen flyttats upp till 3 §.

8 §. I paragrafen finns regler för under vilka förutsättningar en rättshjälpsbyrå kan ge juridisk hjälp även till andra än dem som är berättigade till allmän rättshjälp. Utskottet föreslår att bestämmelsen i 2 mom. om slutförande av ett påbörjat uppdrag flyttas till lagen om allmän rättshjälp och följaktligen stryks här.

Till följd av strykningen kan bestämmelsen i 3 mom. flyttas till slutet av 1 mom. Därmed kan hela 3 mom. strykas.

9 § (ny). I den föreslagna rättshjälpslagen ingick bestämmelser om jäv för allmänt rättsbiträde. Bestämmelsen hör hemma i denna lag, menar utskottet och föreslår att den tas in i lagen som 9 §.

12 § (ny). Det är viktigt med en allmän bestämmelse i lagen om hur ärendena avgörs vid rättshjälpsbyrån.

Som huvudregel gäller att ärendena avgörs av det ledande allmänna rättsbiträdet eller ett allmänt rättsbiträde. Ledande allmänna rättsbiträdet kan dock skriftligen förordna en medlem av kanslipersonalen att avgöra rättshjälpsansökningar i klara fall, om rättshjälp beviljas utifrån ansökan. Utskottet föreslår att en bestämmelse om detta tas in i 12 §.

13 § (11 §). Sekretessplikten regleras i denna

paragraf. Passusen "i sin befattning och inte heller sedan den upphört" är obehövlig och bör strykas.

16 §. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelserna återfinns i denna paragraf. Utskottet föreslår vissa preciseringar i lydelsen.

Lagens rubrik. Såsom ovan redan nämnts föreslår utskottet att lagens rubrik ändras till lag om statliga rättshjälpsbyråer.

3 Lagen om ändring av lagen om rättegång i brottmål

Allmänt. Ändringarna i lagen följer av två uttalanden som riksdagen godkände i samband med behandlingen av revideringen av rättegångsförfarandet i brottmål. Det är tacknämligt att justitieministeriet varit snabbt i vändningarna. Konsekvensen härav är dock att det på vissa punkter brister i detaljerna i lagförslagen. Utskottet föreslår ändringar utifrån ett betänkande från justitieministeriets arbetsgrupp för revidering av rättegångsförfarandet i brottmål (LVO 1/1993).

2 kap. Om biträdande av part

1 §. Paragrafen reglerar när domstolen på den misstänktes begäran kan förordna en försvarare för honom.

Utskottet föreslår att till början av paragrafen fogas en principiellt viktig bestämmelse om att den misstänkte, om han själv vill, har rätt att sköta sitt eget försvar. Bestämmelsen mostvarar punkt c i 3 stycket i artikel 6 i Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna.

Utskottet föreslår också att paragrafen kompletteras med bestämmelser om när domstolen på tjänstens vägnar får förordna en försvarare för den anklagade. Detta motiveras med att även om den anklagade i princip har rätt att försvara sig själv klarar han inte alltid av det. Då bör domstolen på tjänstens vägnar se till att parterna i rättegången har möjlighet att på lika villkor agera inför domstolen.

Paragrafen har till följd av dessa ändringar fått en i det närmaste ny skrivning.

2 §. I paragrafen ingår bestämmelser om behörighetsvillkoren för ett biträde.

Utskottet föreslår ovan att behörighetsvillkoren för rättegångsombud och biträde ses över i en klump. Därför tillstyrker utskottet inte de föreslagna ändringarna i behörighetsvillkoren i lagen om rättshjälp utan föreslår att 11 § lagen om fri rättegång förblir oförändrad. I analogi härmed föreslår utskottet här att paragrafen återfår den form den har i den gällande lagen. Paragrafen måste dock kompletteras för att gälla såväl för svarare som målsägandebiträde, ett uppdrag som också ett allmänt rättsbiträde kan sköta.

5—7 §. Bestämmelser om målsägandebiträdets ställning och uppgifter ingår i dessa paragrafer. De bör också gälla för svarare och därför föreslår utskottet att paragraferna ändras.

Dessutom föreslår utskottet ett nytt 2 mom. i 7 §, enligt vilket förordnanden för försvararen och biträdet gäller även om målsägandens privaträttsliga anspråk förordnas bli behandlade vid en särskild rättegång.

9 kap. Om rättegångskostnader

1 a §. Enligt den föreslagna paragrafen är ersättningen för rättegångskostnader alltid beroende av prövning.

Bestämmelsen strider mot den allmänna principen att den vinnande parten har rätt att få ersättning av motparten för sina rättegångskostnader. Den föreslagna bestämmelsen förefaller också leda till att principen om skuldlöshetspresumption kränks. Utgångspunkt för denna princip är bland annat att det i en frikännande, åtalsförkastande dom inte får skrivas ut något som ger en häntydning om domstolens ståndpunkt till den åtalades skuld. Därför föreslår utskottet att 1 mom. omformuleras.

Ersättning för rättegångskostnader tilldöms enligt 2 mom. inte en svarande som genom att försvåra förundersökningen eller på något annat därmed jämförbart sätt har gett anledning till väckande av åtal.

Den som är misstänkt för ett brott har ingen som helst skyldighet att handla eller medverka vid förundersökningen, utan han har rätt att tiga och att vägra hjälpa utredarna. Utskottet föreslår därför att 2 mom. preciseras och att där talas om falsk bekännelse eller annars uppsåtligt age-

rande från den svarandes sida, som gett anledning till att väcka åtal.

5 Lagen om ändring av 8 § lagen om internering av farliga återfallsförbrytare

Laghänvisningen i föreslagna 8 § har korrigerats i överensstämmelse med utskottets principiella avgörande.

Lagförslagen 6—9 och 11

I vart och ett av dessa lagförslag föreslås att hänvisningen till lagen om fri rättegång skall bytas ut mot en hänvisning till rättshjälpslagen. Till följd av utskottets linje behövs denna ändring inte och därför skall lagförslagen förkastas.

12 Lagen om ändring av 12 kap. 14 § och 15 kap. 4 § rättegångsbalken

12 kap. 14 §. Enligt förslaget skall laghänvisningen till lagen om fri rättegång ändras. Till följd av utskottets principiella avgörande får hänvisningen stå kvar men dessutom bör det finnas en hänvisning till lagen om allmän rättshjälp.

15 kap. 4 §. Som en konsekvens av den ändrade tjänstebeteckningen för allmänt rättsbiträde föreslås en ändring i denna paragraf. Ändringen behövs inte eftersom tjänstebeteckningen inte ändras. Följaktligen skall paragrafen strykas ur lagförslaget.

Ingressen och lagrubriken. Av utskottets ändringsförslag följer att ingressen och lagrubriken måste ändras.

13 Lagen om ändring av 28 § militära rättegångslagen

Hänvisningen till lagen om fri rättegång i 28 § föreslås bli utbytt mot en hänvisning till rättshjälpslagen. Till följd av utskottets principiella avgörande behövs inte lagförslaget och skall följaktligen förkastas.

15 Lagen om allmän rättshjälp (Ny)

Allmänt. Det nya lagförslaget, förslaget till lag om allmän rättshjälp, grundar sig på den gällande lagen om allmän rättshjälpsverksamhet. Detta innebär att lagens struktur och de allmänna be-

stämmelelserna om vad som avses med rättshjälps och vilka faktorer som vägs in vid bedömningen av sökandens ekonomiska omständigheter förblir oförändrade. Bestämmelserna om sökande och beviljande av allmän rättshjälps samt om ersättningsarna till parterna bygger till stora delar på förslaget i propositionen till rättshjälps men med tillägg för merparten av de åsikter som de utfrågade sakkunniga kommit med.

På de punkter där allmän rättshjälps och fri rättegång överlappar varandra är bestämmelserna så identiska som möjligt. Här gäller dock att domstolen har sista ordet i frågor som påverkar domstolsbehandlingen.

Följande aspekter motiverar ett överlappande system:

— Ett av målen är att allmän rättshjälps och fri rättegång beviljas i fler fall mot partiell ersättning.

— Syftet är också att befria domstolarna från tunga administrativa åligganden.

— De allmänna rättsbiträdena har erfarenhet av att bevilja rättshjälps där klienten åläggs en självrisk i fråga om kostnaderna. Domstolarna har knappast alls använt sig av denna möjlighet vid fria rättegångar.

— De allmänna rättsbiträdena besitter goda färdigheter att reda ut sökandens ekonomiska villkor. Domstolarna däremot kan i sista hand bäst bedöma det juridiska behovet av rättshjälps.

— Ofta är det helt entydigt vilka sökandens ekonomiska betingelser är och i vilken mån han behöver juridisk hjälp. Följaktligen är det rätt och riktigt att rättshjälpsbyrån tillåts bevilja allmän rättshjälps i sådan omfattning att ärendet vid behov kan skötas också för domstolsbehandlingsens vidkommande. Domstolen kan dock ändra ett rättshjälpsbeslut i fråga om förordnande av biträde.

Det är viktigt, menar utskottet, att rättshjälpsbyråerna och domstolarna går in för ett gott samarbete och att arbetsfördelningen dem emellan därmed blir flexibel och funktionell när det gäller att bevilja allmän rättshjälps och fri rättegång.

1 §. I paragrafen ingår en definition av vad som avses med allmän rättshjälps. Paragrafen motsva-

rar 1 § i den gällande lagen om allmän rättshjälpsverksamhet.

2 §. I paragrafen redogörs för vilka juridiska tjänster och kostnader den allmänna rättshjälpsen omfattar.

Enligt 1 mom. innefattar rättshjälpsen juridiska experttjänster, det vill säga rådgivning, andra behövliga åtgärder och biträdande i domstol. Rättshjälpsen innebär också att staten svarar för behövliga kostnader för tolkning och översättning samt för rättegångskostnaderna. Momentet motsvarar 2 § i den föreslagna rättshjälpslagen.

I 2 mom. bestäms vilka åtgärder den allmänna rättshjälpsen omfattar i enskilda fall. Åtgärderna anpassas till varje specifikt fall. Härvid vägs också in vilka saker sökanden själv klarar av. Därmed kan rättshjälpsbyrån sätta upp behövliga ansökningar och andra juridiska dokument för sökanden som därefter själv sköter sin sak hos respektive myndigheter eller vid domstol.

3 §. Paragrafen anger vilka som ges allmän rättshjälps. Den motsvarar 3 § i förslaget till rättshjälpslag och innehåller en grundläggande bestämmelse om att rättshjälpsen är gratis för sökanden eller att rättshjälps ges mot partiell ersättning.

5 §. I denna paragraf anges när allmän rättshjälps inte ges.

För att rättshjälpsen skall gå till rätta personer är det viktigt att samma regler gäller i hela landet och att rättshjälps ges till dem som behöver det bäst och i frågor där rättshjälps är av behovet påkallat. Enligt 1 mom. bör rättshjälps därför inte ges om sökanden själv klarar av saken eller om frågan är av ringa betydelse för sökanden med hänsyn till frågans natur, värdet på det omtvistade objektet och sökandens omständigheter på det hela taget.

Huvudregeln är att rättshjälps inte lämnas till näringsidkare i frågor som gäller deras näringsverksamhet. Av särskilda skäl och utifrån en övergripande bedömning kan det dock tänkas att exempelvis småföretagare ges rättshjälps. En bestämmelse om detta finns i 2 mom.

Dessutom föreslås i 3 mom. i paragrafen en bestämmelse från den gällande lagen om att rättshjälps inte ges, om det skulle vara uppenbart rätts-

missbruk att driva saken eller om saken grundar sig på överlåtett rätt och det finns anledning att anta att överlåtelsen skett i syfte att komma i åtnjutande av rättshjälpslag.

6 §. Paragrafen reglerar vem som får vara biträde i ett domstolsmål. Paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar 11 § 1 och 2 mom. lagen om fri rättegång. Vidare ingår i 3 mom. en bestämmelse om att det i regel är ett allmänt rättsbiträde som ger rättshjälpslag hos andra myndigheter än domstolar.

7 §. I paragrafen ingår dels en bestämmelse om möjligheten att begränsa biträdets förordnande till särskilt angivna åtgärder, dels en bestämmelse om biträdets rätt att sätta in en ersättare i domstolen. Motsvarande bestämmelser finns i lagen om fri rättegång.

8 §. Paragrafen anger när ett biträde inte får förordnas. Korrelerande paragraf i lagen om fri rättegång är 10 §.

9—15 §. Paragraferna innehåller bestämmelser om hur rättshjälpslag söks och om rättshjälpslag. De motsvaras av 9—16 § i förslaget till rättshjälpslag. Lydelsen har dock ändrats något. Till följd av det principiella avgörandet finns det inte någon paragraf som motsvarar 10 § i förslaget till rättshjälpslag.

Dessutom har utskottet i överensstämmelse med sitt principbeslut formulerat bestämmelserna så att domstolens och rättshjälpsbyråns kompetens klart hålls i sär. Detta betyder att i en sak som behandlas vid domstol är det domstolen som får besluta att rättshjälpslaget upphör. I övriga fall är det rättshjälpsbyrån som fattar beslutet.

Dessutom har utskottet preciserat bestämmelsen i 12 § om hur sökanden skall informera om ändringar i sina ekonomiska omständigheter. Biträdet kan inte åläggas att informera om ändringar i huvudmannens ekonomiska omständigheter eftersom detta kan rubba förtroendet mellan huvudmannen och biträdet. Därför åläggs biträdet en skyldighet att påminna sin huvudman om informationsskyldigheten i det skede då ändringen sker.

16—24 §. I paragraferna föreskrivs hur biträdets arvode bestäms, hur ersättningarna till vittnen och tolkar betalas och hur ersättningar som åter-

indrivs tas ut av sökanden. Bestämmelserna motsvarar i stort sett 17—25 § i förslaget till rättshjälpslag.

När det gäller avgiften för rättshjälpslag framhåller utskottet särskilt att avgiften inte tas ut om rättshjälpslagaren har så små inkomster att han har rätt till utkomststöd. Råd som myndigheten är skyldig att ge enligt förvaltningsprocesslagen är avgiftsfria. Att hänvisa klienten till rätt myndighet eller att beskriva procedurerna hos olika myndigheter eller att lämna andra små råd ger inte rätt att ta ut avgift.

25 och 26 §. Paragraferna anger vilka förmåner som ingår i allmän rättshjälpslag i fråga om saker skötta utomlands. Paragraferna motsvarar 26 och 27 § i förslaget till rättshjälpslag.

27 §. Paragrafen handlar om yrkande på rättelse och ändringssökande.

I ett beslut av ett rättsbiträde om beviljande av allmän rättshjälpslag skall först yrkas på rättelse hos rättshjälpsbyrån. Den som är missnöjd med rättshjälpsbyråns beslut får söka ändring genom besvär hos länsrätten såsom bestäms i förvaltningsprocesslagen.

28 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om vad som skall göras för att sökanden inte skall gå miste om sina rättigheter när ansökan om rättshjälpslag har förkastats och rättelse yrkats i beslutet. Paragrafen motsvarar 30 § i förslaget till rättshjälpslag.

29 §. I paragrafen ingår regler för hur ett allmänt rättsbiträde kan slutföra ett påbörjat uppdrag även om klienten inte längre är berättigad till allmän rättshjälpslag. Bestämmelsen har flyttats över från det andra lagförslaget.

30 §. Den sedvanliga bestämmelsen om rätt att utfärda förordning ingår i denna paragraf.

31 §. Ikraftträdelsebestämmelsen i denna paragraf motsvarar 32 § i förslaget till rättshjälpslag men med den skillnaden att lagen om fri rättegång förblir i kraft.

16 Lagen om ändring av lagen om fri rättegång (Ny)

1 §. Utskottet konstaterar i den allmänna motiveringen att en ändring med relevans för 1998 års

budget är att fri rättegång kan beviljas med avseende på samtliga kostnader för handläggningen av ett ärende i länsrätterna och högsta förvaltningsdomstolen. Utskottet föreslår följaktligen att paragrafen skall ändras.

1 a §. Utskottet föreslår att lagen kompletteras med en ny paragraf som drar upp gränsen mellan de två rättshjälpssystemen, fri rättegång och allmän rättshjälp. Om sökanden har beviljats allmän rättshjälp kan domstolen trots allt förordna ett biträde även om ett sådant förordnande inte ingår i beslutet om rättshjälp.

5 §. I paragrafen ingår bestämmelser om hur fri rättegång skall sökas och ansökan behandlas. Utskottet föreslår att rättshjälpsbyrån, inte den sociala myndigheten, skall bekräfta sökandens utredning om sina förmögenhetsförhållanden som lämnas in tillsammans med ansökan om fri rättegång. Innan beslut om fri rättegång fattas skall också till domstolen ges in en av rättshjälpsbyrån bekräftad utredning för vilken en avgift på 200 mark tas ut. Ändringen är nödvändig med tanke på budgetpropositionen.

Samtidigt stryks i paragrafen möjligheten att bevilja fri rättegång utan utredning om den finansiella situationen. Bestämmelsen har inte tillämpats konsekvent. När lagen har trätt i kraft kan domstolen i de fall, där bestämmelsen tidigare varit nödvändig, förordna en offentlig försvarare på tjänstens vägnar.

5 a §. Utskottet föreslår en ändring i paragrafen som innebär att det inte längre är justitieministeriet som bestämmer de allmänna grunder enligt vilka den ekonomiska utredningen för fri rätte-

gång skall bedömas utan att bestämmelser där- om utfärdas genom förordning.

10 §. I paragrafen ingår bestämmelser om när ett biträde förordnas och när ett biträde inte får förordnas.

Fri rättegång skall hädanefter vara möjlig också vid länsrätterna och vid högsta förvaltningsdomstolen. Det är inte motiverat att förordna ett biträde för ett mål i en förvaltningsdomstol som gäller beskattning eller offentlig avgift och inte heller i en sak där besvärshöjningen grundar sig på medlemskap i en kommun eller något annat offentligt samfund. Utskottet föreslår en ändring som föranleds av detta.

15 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om biträdets arvode.

Utskottet föreslår att i paragrafen tas in ett nytt 2 mom. som föreskriver att fullföljdsdomstolen kan besluta att biträdets arvode inte ersätts om ändringsansökan är klart ogrundad.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet vördsamt

att lagförslag 4, 10 och 14 godkänns utan ändringar,

att lagförslag 1, 6—9, 11 och 13 förkastas,

att lagförslag 2, 3, 5 och 12 godkänns med ändringar och

att följande nya lagförslag 15 och 16 godkänns:

2.

Lag om statliga rättshjälpsbyråer

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Staten har rättshjälpsbyråer som ger allmän rättshjälp. Rättshjälpsbyråerna utför de uppgifter som enligt lagen om allmän rättshjälp (1) eller bestämmelser i någon annan lag eller i förordning ankommer på dem. En rättshjälpsbyrå kan ha en filialbyrå eller en filialmottagning.

2 §

Efter att ha hört kommunerna beslutar justitieministeriet vilka kommuner som skall vara placeringskommuner för rättshjälpsbyråerna samt filialbyråerna och filialmottagningarna.

3 (4) §

En rättshjälpsbyrå leds av ett ledande allmänt rättsbiträde, och vid den finns ett behövt antal andra allmänna rättsbiträden och övrig personal. Ett ledande allmänt rättsbiträde och ett allmänt rättsbiträde står i tjänsteförhållande till staten.

Behörighetskraven för (utesl.) ett ledande allmänt rättsbiträde och ett allmänt rättsbiträde är juris kandidatexamen samt tillräcklig erfarenhet av arbete som advokat eller (utesl.) av domaruppgifter.

De ledande allmänna rättsbiträdena och allmänna rättsbiträdena utnämns av justitieministeriet. (Nytt 3 mom.)

4 (3) §

Inom varje hovrätts domkrets finns en direktör för rättshjälpsverksamheten. Direktören för rättshjälpsverksamheten skall svara för att utbudet av rättshjälpstjänster är jämnt fördelat inom hovrättens domkrets. Direktören för rättshjälpsverksamheten är samtidigt ledande allmänt rättsbiträde vid en rättshjälpsbyrå. När direktören för rättshjälpsverksamheten sköter ett enskilt uppdrag skall på honom tillämpas vad som bestäms om allmänt rättsbiträde.

5 §

Justitieministeriet förordnar direktörer för rättshjälpsverksamheten bland de ledande allmänna rättsbiträdena inom hovrättens domkrets för högst fem år i sänder. (Utesl.)

6 §

De allmänna rättsbiträdena skall hederligt och samvetsgrant utföra de uppgifter som anförtrots dem samt iaktta god advokatsed i all sin verksamhet.

De allmänna rättsbiträdena står under advokatföreningens tillsyn så som bestäms i 6, 6 a och 7 § lagen om advokater (496/1958).

7 §

Ett allmänt rättsbiträde får inte vara delägare, bolagsman eller medlem i bolag eller samfund som bedriver advokatverksamhet. Rättsbiträdet får inte heller ha någon annan sådan avlönad befattning som inverkar menligt på hans uppgift och som han har rätt att avsäga sig.

8 §

Rättshjälpsbyrån kan ge juridisk hjälp även till andra än dem som är berättigade till allmän rättshjälp, om sådan rättshjälp underlättar ordnandet av den allmänna rättshjälpsverksamheten inom ett visst område och det är svårt att få tjänster av advokater på orten. Rättshjälpsbyrån kan också biträda en person som inte får motsvarande tjänster av advokaterna på orten. I ett sådant fall uppbärs full ersättning för tjänsterna. (2 och 3 mom. utesl.)

9 § (Ny)

I fråga om jäv för ett allmänt rättsbiträde gäller vad som bestäms om jäv för advokater.

Direktören för rättshjälpsverksamheten får inte biträda motparten till den som är klient hos ett allmänt rättsbiträde inom det hovrättsdistrikt som

utgör direktörens verksamhetsområde. I övrigt kan allmänna rättsbiträden som arbetar vid olika rättshjälpsbyråer biträda motparter, om de inte är jäviga i det enskilda fallet.

10 (9) §

En rättshjälpsökande skall hänvisas till ett rättsbiträde vid en annan rättshjälpsbyrå eller till ett privat biträde

- 1) om ett *allmänt* rättsbiträde är jävigt i saken,
- 2) om byråns *allmänna* rättsbiträden på grund av sin arbetssituation inte kan sköta ett brådskande ärende,
- 3) om det inte råder ett förtroende mellan *det allmänna* rättsbiträdet och den som begär rättshjälp, eller
- 4) om det finns annan grundad anledning.

11 (10) §

Allmänna rättsbiträden skall på begäran ge varandra handräckning.

De allmänna rättsbiträdena kan kostnadsfritt ge handräckning till utländska rättshjälpsmyndigheter.

12 § (Ny)

Ledande allmänna rättsbiträdet eller ett allmänt rättsbiträde avgör de frågor som med stöd av lagen om allmän rättshjälp (1) skall avgöras vid rättshjälpsbyrån.

Ledande allmänna rättsbiträdet kan skriftligen förordna en medlem av kanslipersonalen att avgöra rättshjälpsansökningar i klara fall, om rättshjälp beviljas utifrån ansökan.

13 (11) §

Den som hör till rättshjälpsverksamhetens personal och andra som deltar i verksamhet enligt denna lag får inte (*utesl.*) olovligen röja vad de vid fullgörande av sina uppgifter har fått veta om rättshjälpsökanden och dennes angelägenheter.

14 (12) §

Den allmänna styrningen av och tillsynen över *den allmänna* rättshjälpsverksamheten ankommer på justitieministeriet.

15 (13) §

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna lag utfärdas genom förordning.

Närmare bestämmelser om hur arbetet ordnas vid en rättshjälpsbyrå utfärdas i rättshjälpsbyråns arbetsordning som fastställs av det ledande *allmänna* rättsbiträdet.

16 (14) §

Denna lag träder i kraft den 19 .

Åtgärder som verkställigheten av denna lag förutsätter får vidtas innan lagen träder i kraft.

När tjänster vid *statliga rättshjälpsbyråer* besätts första gången kan de besättas utan att de förklaras lediga. De ordinarie tjänsteinnehavare och arbetstagare i arbetsavtalsförhållande vid kommunernas allmänna rättshjälpsbyråer, vilka utnämnts till sin tjänst eller anställt i arbetsförhållande år 1996 eller tidigare, utnämns, utan hinder av behörighetsvillkoren i 4 §, till *tjänster* som inrättas *vid statliga rättshjälpsbyråer* inom samma hovrätts domkrets. Med samtycke av ifrågavarande tjänsteman kan han också utnämnas till en tjänst som inrättats inom en annan hovrätts domkrets. Justitieministeriet beslutar om utnämningen.

Vid bestämmande av anställningsvillkoren för den som utnämnts till en statlig tjänst med stöd av 3 mom. skall den tid som räknas personen till godo som tjänstgöringstid hos kommunen beaktas som om den skulle vara tjänstgöring hos staten. En sådan person får sedan han har övergått till statens tjänst behålla den semesterrätt han har intjänat i kommunens tjänst. Under det år han övergår i statens tjänst och under det följande året skall han ges minst lika lång semester som den han hade varit berättigad till enligt de grunder som vid övergångstidpunkten gällde för kommunala tjänsteinnehavare eller arbetstagare.

En allmän rättshjälpsbyrås arkiv samt de möbler och den inredning, de böcker, kontorsmaskiner, ADB-program samt övrigt ur myndighetens synvinkel nödvändigt lösöre som kommunen äger och som används uteslutande för den allmänna rättshjälpsbyrån skall utan ersättning överlåtas till staten när denna lag träder i kraft.

Kommunen är skyldig att för tre år, räknat från den dag denna lag träder i kraft, till den

statliga rättshjälpsbyråns behov överlåta nyttjanderätten till de telefoner samt till de ADB-program i kommunens nätserver och telekom-

munikationsförbindelser som är i den allmänna rättshjälpsbyråns bruk när denna lag träder i kraft.

3.

Lag

om ändring av lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) rubriken för 2 kap. samt 1—8 och 10 §, samt
fogas till 2 kap. nya 1 a och 11 § samt till 9 kap. en ny 1 a § som följer:

2 kap.

Om biträdande av part

1 §

Den som är misstänkt för brott har rätt att själv sköta sitt försvar under förundersökningen och rättegången. (Nytt 1 mom.)

På den misstänktes begäran kan en försvarare förordnas för honom, om

1) han misstänks eller för honom yrkas straff för ett brott för vilket det inte föreskrivs lindrigare straff än fängelse i fyra månader, eller för försök till eller delaktighet i sådant brott, eller

2) han är anhållen eller häktad.

(2 och 3 mom. utesl.)

För den misstänkte skall förordnas en försvarare på tjänstens vägnar, om

1) han inte klarar av att försvara sig själv,

2) han är under 18 år och saknar försvarare, om det inte är uppenbart att han inte behöver en försvarare,

3) den försvarare han har valt inte fyller kraven på en försvarare eller inte på ett adekvat sätt kan försvara den misstänkte, eller

4) det finns något annat särskilt skäl till det.
(Nytt 3 mom.)

1 a §

Domstolen kan förordna ett rättegångsbiträde för att bistå målsäganden under förundersök-

ningen och, om målsäganden *har anspråk* i ett mål som drivs av allmänna åklagaren, under rättegången, när målet gäller

1) sedlighetsbrott som avses i 20 kap. strafflagen, om inte ett förordnande av särskilda skäl anses onödigt, eller

2) brott som avses i 21 kap. 1—6 § strafflagen, om ett förordnande skall anses befogat med hänsyn till förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte.

2 §

Till försvarare och till målsägandebiträde skall med stöd av 1 och 1 a § förordnas ett allmänt rättsbiträde eller en advokat. Om ett lämpligt allmänt rättsbiträde eller en lämplig advokat inte finns att tillgå eller det finns andra särskilda skäl till det kan någon annan som avlagt juris kandidatexamen och enligt lagen får vara ombud förordnas till försvarare eller målsägandebiträde. Den som förordnas till försvarare eller målsägandebiträde skall ges tillfälle att bli hörd om förordnandet till uppdraget.

Om den misstänkte eller målsäganden själv har föreslagit en person som fyller behörighetskraven till sin försvarare eller sitt målsägandebiträde, skall denne utses om särskilda skäl inte kräver annat. (Nytt 2 mom.)

Till försvarare får inte utses den som

1) har varit rådgivare för den misstänkte i ett

ärende som har samband med det brott som undersöks,

2) är misstänkt, åtalad eller dömd för ett brott som är ägnat att minska hans tillförlitlighet som försvarare, eller

3) på andra grunder är jävig. (Nytt 3 mom.)

Om en försvarare förordnas för den misstänkte, kan för honom inte förordnas biträde med stöd av *lagen om fri rättegång* (87/1973) eller *lagen om allmän rättshjälp* (/). Om det med stöd av *lagen om fri rättegång* eller *lagen om allmän rättshjälp* har förordnats ett biträde för den misstänkte innan det förordnas en försvarare för honom, skall biträdet förordnas till försvarare.

3 §

Under de förutsättningar som framgår av 1 a § kan för en målsägande som *inte framställer yrkande vid rättegången och som* blir hörd personligen för utredning av saken och anses behöva stöd vid förundersökningen och i rättegången, förordnas en stödperson som har tillräcklig kompetens för att sköta uppdraget.

4 §

En försvarare, (*utesl.*) ett målsägandebiträde och en stödperson förordnas av den domstol där brottmålet är anhängigt eller där det kan anhängiggöras. Om behandlingen av målet har avslutats och den tid som har bestämts för sökande av ändring eller inlämnande av bemötande inte har gått ut, ges ovan nämnda förordnanden av den domstol som senast har behandlat målet.

I ärenden som avses i 1 mom. är tingsrätten beslutför i sammansättning med en domare och hovrätten med en ledamot. Frågan om ett förordnande kan överföras för att behandlas tillsammans med det brottmål för vilket förordnande begärs. När begäran om förordnande behandlas i kansliet och ärendet inte avgörs i överensstämmelse med begäran, skall sökanden i god tid innan beslutet ges skriftligen underrättas om vilken dag beslutet kommer att ges.

Om förutsättningarna för förordnande av försvarare enligt 1 § upphör, förfaller förordnandet till försvarare. Beträffande återkallande av en försvarares, (*utesl.*) ett målsägandebiträdes och

en stödpersons förordnande gäller i tillämpliga delar vad som i *lagen om fri rättegång* bestäms om biträde.

5 § (Ny)

En försvarare och ett målsägandebiträde får inte utan domstolens tillstånd sätta någon annan i sitt ställe.

6 § (Ny)

Försvaren och målsägandebiträdet skall med omsorg och enligt god advokatsed tillvarata *huvudmannens* rätt och fördel samt i detta syfte verka för ärendets utredning.

7 § (Ny)

Försvaren och målsägandebiträdet skall så snart som möjligt överlägga med *huvudmannen* och inleda arbetet på hans biträdande samt vidta de åtgärder som behövs för att *dennes* rätt skall kunna tillvaratas. Han skall även *vid behov* biträda *huvudmannen* om denne överklagar domen hos en högre domstol.

Ett förordnande med stöd av detta kapitel för försvararen och målsägandebiträdet gäller också *vid särskild rättegång vid vilken målsägandens privaträttsliga anspråk med stöd av 3 kap. 3 § förordnats bli behandlat.* (Nytt 2 mom.)

8 §

Beträffande försvarare och målsägandebiträde gäller *dessutom* i tillämpliga delar vad som i 15 kap. rättegångsbalken (*utesl.*) bestäms om rättegångsombud och rättegångsbiträde.

10 §

Till en försvarare, ett målsägandebiträde och en målsägandes stödperson *som förordnats enligt detta kapitel* samt till ett vittne som har åberopats av en svarande som har fått en försvarare och till ett vittne som har åberopats av en målsägande som har fått ett biträde betalas av statens medel arvode och ersättning med iakttagande i tillämpliga delar av vad som i 8 §, 15 § och 16 § 1 och 3 mom. *lagen om fri rättegång* bestäms om arvode och ersättning till biträden och vittnen.

Beträffande motpartens ersättningsskyldighet gentemot staten gäller i tillämpliga delar vad som bestäms i 21 § *lagen om fri rättegång*.

Ändring i beslut som avses i 4 § och i denna paragraf skall sökas med iakttagande i tillämpliga delar av 23, 24 och 27 § lagen om fri rättegång. (Nytt 3 mom.)

11 §

Om domstolen finner att den misstänkte har gjort sig skyldig till det brott som var föremål för den förundersökning och den rättegång för vilken ett biträde förordnats, skall han åläggas att till staten betala de ersättningar som med stöd av 9 § betalats av statsmedel. Om den misstänkte uppfyller de ekonomiska förutsättningarna för erhållande av *fri rättegång eller rättshjälp*, får ersättningen inte vara större än den skulle vara enligt *lagen om fri rättegång eller lagen om allmän rättshjälp*.

9 kap.

Om rättegångskostnader

1 a §

Om ett åtal eller något annat yrkande som har framförts av (*utesl.*) åklagaren förkastas eller avvisas eller avskrivs, *är staten skyldig att på svarandens yrkande ersätta svarandens rättegångskostnader till ett skäligt belopp.*

Om i samma mål har framställts flera åtal eller andra yrkanden av vilka en del bifalls och en del avgörs enligt 1 mom., skall ersättning för rättegångskostnader inte dömas ut, om det inte finns särskilda skäl att betala en del av dem. Ersättning för rättegångskostnader tilldöms *dock* inte (*utesl.*) en svarande som genom *falsk bekännelse eller annars uppsåtligen* har gett anledning till väckande av åtal.

Denna lag träder i kraft den 19 .
Bestämmelserna i 9 kap. 1 a § tillämpas dock först från den 1 januari 1999.

5.

Lag

om ändring av 8 § *lagen om internering av farliga återfallsförbrytare*

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 9 juli 1953 om internering av farliga återfallsförbrytare (317/1953) 8 § 2 mom., sådant det lyder i lag 303/1971, som följer:

8 §

Fängelsedomstolen kan vid behandlingen av ärenden som avses i denna lag *bevilja fri rättegång och förordna rättegångsbiträde* för förbrytaren på det sätt som bestäms i *lagen om fri rättegång*

(87/1973). Utredning över de ekonomiska förutsättningarna behöver inte företas, om inte fängelsedomstolen bestämmer något annat.

Denna lag träder i kraft den 19 .

12.

Lag**om ändring av 12 kap. 14 § (utesl.) rättegångsbalken**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i rättegångsbalken 12 kap. 14 § 2 mom. (utesl.) sådant det lyder i lag 1052/1991, som följer:

12 kap.

Om parterna

14 §

Domstolen skall dock ha hand om delgivning-
en av tredskodom, om

1) det har bestämts att betalning för en fordran
skall ske ur den fasta egendom som utgör säker-
het för fordran, eller

2) den mot vilken tredskodomen har medde-
lats, i domen ålagts att betala ersättning till staten

med stöd av *lagen om fri rättegång (87/1973)* eller
lagen om allmän rättshjälp (/).

15 kap.

Om rättegångsombud

4 §

(Utesl.)

Denna lag träder i kraft den

19 .

15.

Lag**om allmän rättshjälp***I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:***Allmänna bestämmelser**

1 §

Med allmän rättshjälp avses i denna lag behöv-
lig rättshjälp som med statlig finansiering lämnas
dem som med hänsyn till inkomster och tillgångar
samt underhållsskyldighet och övriga omständig-
heter som inverkar på deras ekonomiska ställning
inte utan svårighet själva kan skaffa sig sakkunnig
hjälp i rättsliga angelägenheter.

Angående fri rättegång och biträdande av part i
brottmål bestäms särskilt.

2 §

Allmän rättshjälp innefattar juridisk rådgivning
och behövliga åtgärder samt biträdande i domstol
på det sätt som bestäms i 6—8 §. Dessutom svarar
staten för behövliga kostnader för tolkning och

översättning samt för ersättningar och utgifter en-
ligt 7—9 § *lagen om fri rättegång (87/1973)*.

I enskilda fall omfattar den allmänna rättshjäl-
pen de åtgärder som krävs med hänsyn till fallets
art och betydelse, värdet på det omtvistade objek-
tet och omständigheterna som en helhet.

Bestämmelser om allmän rättshjälp i ett ärende
som sköts utomlands ingår i 25 §.

3 §

Allmän rättshjälp beviljas personer som har sin
hemkommun i Finland samt personer som är med-
borgare i en stat inom Europeiska unionen eller
Europeiska ekonomiska samarbetsområdet och
som arbetar eller söker arbete i Finland i enlighet
med rådets förordning (EEG) nr 1612/68 om ar-
betskraftens fria rörlighet inom gemenskapens
område och avtalet om Europeiska ekonomiska
samarbetsområdet.

Andra personer beviljas allmän rättshjälp, om deras sak behandlas vid en finsk domstol. I andra ärenden kan sådana personer beviljas rättshjälp av särskilda skäl.

Företag och samfund beviljas inte allmän rättshjälp.

4 §

Allmän rättshjälp lämnas på ansökan kostnadsfritt eller mot partiell ersättning (*självriskandel*) på grundval av sökandens ekonomiska ställning.

Bestämmelser om de allmänna grunderna för hur den rättshjälpssökandes disponibla medel per månad, tillgångar och underhållsskyldighet samt övriga på hans eller hennes ekonomiska ställning inverkan omständigheter skall bedömas när det prövas om rättshjälp skall lämnas och hur stor ersättning som skall uppbäras för denna meddelas genom förordning.

5 §

Allmän rättshjälp beviljas inte om sökanden själv förmår bevaka sin rätt och fördel i ärendet och om frågan är av ringa betydelse för sökanden, eller om rättshjälpen skulle ge upphov till oskäligen kostnader i relation till den nytta sökanden får.

Allmän rättshjälp beviljas inte i ett ärende gällande en näringsidkares näringsverksamhet, om det inte finns särskilda skäl till det med hänsyn till verksamhetens art och omfattning, näringsidkarens ekonomiska och personliga situation och omständigheterna som en helhet.

Allmän rättshjälp beviljas inte om drivande av saken skulle vara rättsmissbruk, eller om saken grundar sig på överlåten rätt och det finns anledning att anta att överlåtelsen skett i syfte att komma i åtnjutande av rättshjälp.

6 §

I mål enligt 1 § lagen om fri rättegång förordnas till biträde ett **allmänt rättsbiträde** eller ett **privat biträde** som har gett sitt samtycke till uppdraget. Till privat biträde skall förordnas en advokat eller någon annan som kan sköta uppdraget och som enligt lag får vara ombud för en annan. Till biträde för den som är häktad i brottmål och för den som begärs häktad samt för den som inte har fyllt 18 år och för vilken yrkas straff för brott på vilket kan

följa frihetsstraff skall dock förordnas en advokat eller av särskilda skäl någon annan som avlagt juris kandidatexamen eller motsvarande tidigare examen.

Om den som beviljats allmän rättshjälp själv till sitt biträde föreslagit en person som uppfyller behörighetsvillkoren, skall denne förordnas om inte särskilda skäl påkallar något annat.

I övriga ärenden lämnas rättshjälp av ett allmänt rättsbiträde. Även i dessa ärenden kan ett privat biträde förordnas i situationer som avses i 10 § lagen om statens rättshjälpsbyråer (1).

7 §

Biträdets förordnande kan begränsas till särskilt angivna åtgärder. Ett förordnande av detta slag kan utvidgas under rättegången.

Ett biträde får av godtagbart skäl tillfälligt i sitt ställe sätta en annan person som uppfyller behörighetsvillkoren för biträde.

8 §

Ett biträde får inte förordnas

1) i ansökningsärenden, om det inte finns särskilt vägande skäl för det,

2) i enkla brottmål, där enligt allmän straffpraxis strängare straff än böter inte är att vänta eller den åtalades rättsskydd med hänsyn till det straff som i övrigt kan väntas och utredningen i målet inte kräver att ett biträde förordnas, eller

3) i förvaltningsdomstolar i ärenden som gäller beskattning eller offentlig avgift, om det inte finns särskilt vägande skäl för det, och inte heller i mål där besvärsrätten grundar sig på medlemskap i kommun eller annat offentligt samfund.

I ärenden enligt denna paragraf ingår rådgivning i den allmänna rättshjälpen.

Rättshjälpsbeslut

9 §

Allmän rättshjälp söks hos rättshjälpsbyrån. Sökanden skall lägga fram utredning om sina ekonomiska omständigheter och om den sak i vilken han söker allmän rättshjälp.

10 §

Rättshjälpsbyrån beslutar om beviljande av all-

män rättshjälpsbyrå och förordnar ett biträde. Rättshjälpsbyrån får dock inte förordna ett privat biträde för ett mål vid domstol där den muntliga beredningen eller huvudförhandlingen har inletts.

Om ett allmänt rättsbiträde är jävigt i huvudsaken, skall den som anholder om rättshjälpsbyrå anvisas att lämna in sin ansökan vid en annan rättshjälpsbyrå. På sökandens begäran kan beslutet dock fattas vid rättshjälpsbyrån i fråga, om inte omständigheterna kräver att ärendet överförs. Det rättsbiträde som biträder motparten får inte avgöra rättshjälpsansökan.

Allmän rättshjälpsbeviljas från ansökningsdagen eller av särskilda skäl retroaktivt.

11 §

Av ett rättshjälpsbeslut skall följande framgå:

- 1) saken för vilken rättshjälpsbeviljas,
- 2) sökandens ekonomiska ställning,
- 3) datum från och med vilket allmän rättshjälpsbeviljas,
- 4) vilka förmåner den allmänna rättshjälpen omfattar,
- 5) vilken del och hur mycket av kostnaderna för rättshjälpen rättshjälpsstagaren högst skall ersätta staten, samt
- 6) biträdets namn, om ett biträde förordnas.

12 §

Rättshjälpsstagaren skall under den tid uppdraget varar underrätta rättshjälpsbyrån om förändringar i sina ekonomiska förhållanden. Biträdet skall påminna sin huvudman om denna skyldighet när förändringar sker i dennes ekonomiska förhållanden.

13 §

Om rättshjälpsstagarens ekonomiska förhållanden har förändrats, kan rättshjälpsbyrån ändra rättshjälpsbeslutet. När rättshjälpsstagarens ersättningskyldighet ändras bestäms det om det nya beslutet skall tillämpas retroaktivt.

14 §

Om förutsättningar för beviljande av allmän rättshjälpsbeviljas inte har funnits eller inte längre finns, beslutar den domstol som behandlar huvudsaken eller, i fråga om andra ärenden än sådana som

behandlas vid domstol, rättshjälpsbyrån att rättshjälpen upphör. Samtidigt skall det beslutas om den som fått allmän rättshjälpsbeviljas skall ersätta staten rättshjälpen samt ersättningsens belopp fastställas.

15 §

Domstolen kan i ett mål som den behandlar på motiverad begäran av rättshjälpsstagaren eller biträdet eller av grundad anledning på eget initiativ återkalla biträdets förordnande och förordna ett nytt biträde.

I andra ärenden än mål som behandlas vid domstol kan rättshjälpsbyrån på grunder som nämns i 1 mom. återkalla biträdets förordnande och förordna ett nytt biträde.

Ersättningar

16 §

Till ett privat biträde som har förordnats enligt denna lag betalas av statens medel ett skäligt arvode för de nödvändiga åtgärderna och ersättning för kostnader. För att arvodet skall kunna bestämmas skall biträdet lägga fram en utredning om de åtgärder han vidtagit i saken och sina kostnader. Biträdet får inte ta ut arvode av rättshjälpsstagaren i ett rättshjälpsärende. Annat avtal är ogiltigt.

Om en person som inte allmänt sköter advokatuppdrag vid domstolen har förordnats till biträde, ersätts tilläggskostnaderna för resor endast av särskilda skäl.

Närmare bestämmelser om grunderna för arvoden och ersättningar enligt denna paragraf meddelas genom förordning.

17 §

Fullföljdsdomstolen kan besluta att arvode till ett biträde inte ersätts av statens medel, om ändringsansökan är uppenbart grundlös.

18 §

Den domstol som behandlar huvudsaken bestämmer arvodet och ersättningen som av statens medel skall betalas till ett privat biträde, ett vittne och en tolk samt ersättningarna som skall betalas till den som fått allmän rättshjälpsbeviljas för de till den allmänna rättshjälpen hörande förmåner som denne betalt innan allmän rättshjälpsbeviljades.

I fråga om bestämmande av ersättningar till ett

vittne och utbetalning av dessa och övriga bevisningskostnader samt i fråga om sökande av ändring i ett avgörande som gäller ersättningsbeloppet gäller vad som föreskrivs om ersättningar av statens medel till ett vittne som har hörts i domstol.

Ledande allmänna rättsbiträdet bestämmer ersättningen till ett biträde och till en tolk i ärenden som inte behandlas i domstol.

19 §

Genom förordning fastställs de grunder som skall iakttagas när självriskandelen för den som fått allmän rättshjälp fastställs. I grunderna beaktas kostnaderna för att rättshjälp har lämnats.

20 §

Av rättshjälpstagaren tas ut en rättshjälpsavgift på 200 mark. Bestämmelser om befrielse från avgiften på grund av ekonomisk ställning kan meddelas genom förordning.

21 §

När ett privat rättsbiträde har lämnat rättshjälp mot partiell ersättning skall domstolen bestämma storleken på rättshjälpstagarens självriskandel samtidigt som den meddelar sitt avgörande i huvudsaken.

I annat fall bestämmer ett allmänt rättsbiträde storleken på självriskandelen. Självriskandelen eller en del av den kan tas ut i förskott. För juridisk rådgivning i liten skala tas inte ut någon självriskandel.

22 §

Om självriskandelen eller rättshjälpsavgiften inte har betalats på förfallodagen, får på det förse-nade beloppet tas ut en i 4 § 3 mom. räntelagen (633/1982) avsedd årlig dröjsmålsränta, som börjar löpa en månad efter den dag då domstolen har fastställt betalningsskyldigheten eller räkningen har skickats till den betalningsskyldige.

23 §

Med stöd av ett beslut av rättshjälpsbyrån får rättshjälpstagarens självriskandel, de kostnader för rättshjälpstagaren som betalats av statens medel men som inte hör till förmånerna enligt allmän

rättshjälp samt rättshjälpsavgiften drivas in hos rättshjälpstagaren på det sätt som bestäms i lagen om indrivning av skatter och avgifter i utsoknings-väg (367/1961). Innan indrivningsbeslutet fattas skall rättshjälpsbyrån bereda den betalningsskyldige tillfälle att bli hörd.

24 §

Om rättshjälpstagarens motpart enligt 21 kap. rättegångsbalken, 9 kap. lagen om rättegång i brottmål (689/1997) eller 13 kap. förvaltningsprocesslagen (586/1996) skulle vara skyldig att ersätta rättshjälpstagarens rättegångskostnader, skall motparten åläggas att ersätta staten för dess kostnader i saken samt rättshjälpstagaren för de kostnader denne betalt och för självriskandelen. Om ersättningsskyldigheten med hänsyn till personens ekonomiska omständigheter vore oskälig, kan ersättningen sänkas eller inte alls dömas ut.

Biträdet skall lämna en utredning över de åtgärder han vidtagit i saken och de kostnader som åtgärderna förorsakat samt över de kostnader som åsamkats rättshjälpstagaren.

Särskilda bestämmelser

25 §

I ett ärende som sköts utomlands omfattar rätts-hjälpen allmän juridisk rådgivning.

För ett ärende som sköts utomlands kan justitieministeriet av särskilt vägande skäl bevilja en mer omfattande rättshjälp än vad som avses i 1 mom. I dessa ärenden bestämmer justitieministeriet de nödvändiga kostnader och ersättningar som skall betalas av statens medel.

26 §

Under de förutsättningar som anges i konventionen om internationell rättshjälp (FördrS 471/1988) ges personer som inte med stöd av 3 § kan få sådan juridisk rådgivning som ingår i allmän rätts-hjälp.

27 §

I rättshjälpsbyråns beslut som har fattats med stöd av denna lag får ändring inte sökas genom besvär. Sökanden kan yrka på rättelse hos en allmän rättshjälpsbyrå inom 30 dagar från den dag

han fick del av rättshjälpsbeslutet. I yrkandet skall uppges på vilka punkter sökanden är missnöjd med beslutet.

Ändring i ett beslut med anledning av ett rättelseyrkande får sökas genom besvär hos länsrätten så som bestäms i förvaltningsprocesslagen (586/1996). Besvär över beslut om beviljande av allmän rättshjälpsbeslut skall behandlas i länsrätten i brådskaordning.

28 §

När en ansökan om rättshjälpsbeslut har avslagits och ett yrkande på rättelse i beslutet har lämnats in, skall ett allmänt rättsbiträde på begäran av rättshjälpsbeslutanden ombesörja de åtgärder som är nödvändiga för att bevara sökandens rättigheter tills tiden för anförande av besvär har löpt ut eller, om besvär har inlämnats, tills de har avgjorts i länsrätten. Om besvären förkastas tas av sökanden ut ersättning för vidtagna åtgärder. Ersättningen eller en del av den kan uppbäras i förskott.

29 §

Ett allmänt rättsbiträde kan slutföra ett påbörjat uppdrag även om klienten på grund av förändringar i de ekonomiska omständigheterna eller i själva ärendet inte längre är berättigad till allmän rättshjälpsbeslut. Härvid tas full ersättning ut för rättshjälpsbyråns tjänster.

30 §

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna lag meddelas genom förordning.

Ikraftträdande

31 §

Denna lag träder i kraft den 19 .

Genom denna lag upphävs lagen den 2 februari 1973 om allmän rättshjälpsverksamhet (88/1973) jämte ändringar.

Åtgärder som verkställigheten av lagen förutsätter kan vidtas innan den träder i kraft.

Om det i någon annan lag ingår bestämmelser om lagen om allmän rättshjälpsverksamhet skall i stället i tillämpliga delar bestämmelserna i denna lag iakttas.

I ett ärende där allmän rättshjälpsbeslut har beviljats innan denna lag träder i kraft iakttas alltjämt lagen om allmän rättshjälpsverksamhet i tillämpliga delar. Ett allmänt rättsbiträde som har biträtt någon som har fått allmän rättshjälpsbeslut är alltjämt skyldigt att vara dennes biträde.

Ersättningar som en person som fått rättshjälpsbeslut enligt 20 § lagen om allmän rättshjälpsbeslut skall åläggas betala till kommunen betalas till staten och ersättningar som motparten enligt 21 a § skall åläggas betala till kommunen tilldöms staten från den 19 .

16.

Lag

om ändring av lagen om fri rättegång

I enlighet med riksdagens beslut

upphävs i lagen den 2 februari 1973 om fri rättegång (87/1973) 21 § 2 mom.,

ändras 1 § 1 mom., 5, 5 a, 10 och 15 §,

dessas lagrum sådana de lyder, 1 § 1 mom. i lag 1125/1988 och 200/1996, 5 § i lag 736/1988 och i nämnda lag 1125/1988, 5 a § i lag 1668/1992, 10 § i lag 3/1977 samt i nämnda lagar 1125/1988 och 1668/1992 och 15 § delvis i sistnämnda lag, samt

fogas till lagen en ny 1 a § som följer:

1 §

Fri rättegång beviljas enligt denna lag en finsk medborgare eller utlänning som, med hänsyn till sina inkomster och tillgångar samt sin underhållsskyldighet och övriga omständigheter som inverkar på hans ekonomiska ställning, inte såsom delaktig i saken utan svårighet förmår betala samtliga kostnader för ärendets handläggning

1) i tviste- och brottmål samt ansökningsärenden eller i besvärärenden enligt utsökningslagen vilka behandlas vid allmän domstol,

2) i mål som behandlas vid krigsrätt,

3) i mål som behandlas vid vattendomstolarna, vattenöverdomstolen och jorddomstolarna,

4) i mål som behandlas vid länsrätterna och högsta förvaltningsdomstolen samt

5) i ärenden som gäller klagan, återbrytande av laga kraft vunnen dom eller återställande av försutten fatalietid i ärenden som nämns i 1—4 punkten.

1 a §

Fri rättegång beviljas inte om vederbörande ges allmän rättshjälp med stöd av lagen om allmän rättshjälp (1). Vederbörande kan beviljas fri rättegång och för honom förordnas biträde på de villkor som bestäms i denna lag, även om hans ansökan om rättshjälp helt eller delvis har avslagits eller den allmänna rättshjälpen inte innefattar förordnande av ett biträde.

5 §

Ansökan om fri rättegång kan göras skriftligen eller vid muntlig behandling av ärendet även

muntligen. I samband med ansökningen skall sökanden lämna in en skriftlig *av rättshjälpsbyrån bekräftad utredning* om sina förmögenhetsförhållanden och sin underhållsskyldighet. (*Utesl.*)

För rättshjälpsbyråns utredning uppbärs en avgift på 200 mark. Bestämmelser om befrielse från avgiften på grund av de ekonomiska omständigheterna kan meddelas genom förordning.

Söks fri rättegång före ärendets handläggning, skall käranden eller någon annan som gör ärendet anhängigt, i samband med ansökan dessutom ge in stämningsansökan eller någon annan handling som utvisar ärendets art, och motparten en eventuell stämning eller någon annan skrift av vilken yrkandet framgår, i original eller kopia. Söks fri rättegång i brottmål innan något yrkande med anledning av brottet har framställts, skall sökanden lägga fram utredning om det ärende som undersöks och om sin ställning i saken. Förundersökningsmyndigheten är skyldig att på begäran ge sökanden en sådan utredning.

5 a §

Genom förordning meddelas bestämmelser om de allmänna grunderna för hur disponibla medel per månad, tillgångar och underhållsskyldighet samt övriga på hans ekonomiska ställning inverkan omständigheter för sökanden av fri rättegång skall bedömas då det prövas om fri rättegång skall beviljas och vilket som skall uppbäras i ersättning för denna.

10 §

Förmår den som erhållit fri rättegång inte utan biträde på lämpligt sätt bevaka sin rätt och fördel

i ärendet, skall den domstol som har beviljat fri rättegång eller, om domstolsbehandlingen har börjat, den domstol som handlägger saken förordna ett biträde.

Ett biträde får inte förordnas

1) i ansökningsärenden, om inte särskilt vägande skäl därtill föreligger, *(utesl.)*

2) i enkla brottmål, i vilka enligt allmän straffpraxis strängare straff än böter inte är att vänta eller i vilka den åtalades rättsskydd med hänsyn till det straff som i övrigt kan väntas och utredningen i ärendet inte kräver att ett biträde förordnas, *eller*

3) i förvaltningsdomstolar i ärenden som gäller beskattning eller offentlig avgift, om det inte finns särskilt vägande skäl för det, och inte heller i ärenden där besvärsrätten grundar sig på medlemskap i en kommun eller något annat offentligt samfund.

Förordnandet av biträde kan begränsas att gälla vissa åtgärder. Sådant förordnande kan under rättegången utvidgas.

15 §

Ett enligt denna lag förordnat rättegångsbiträ-

de, med undantag av allmänt rättsbiträde, har rätt att av statens medel få ett skäligt arvode för sitt arbete och för tidsspillan samt ersättning för nödvändiga kostnader. Då arvodet och ersättningen bestäms, skall såsom en på dess storlek inverkan omständighet i synnerhet beaktas sakens art och de krav den ställer, det utförda arbetets art samt om det har funnits särskilda skäl att förordna biträdet från annan ort än domstolen.

Fullföljdsdomstolen kan besluta att biträdets arvode inte ersätts av statens medel om ändringsansökan är klart ogrundad.

Har biträde tillfälligt fått sätta annan person i sitt ställe, kan arvode och ersättning för de uppdrag, som utförts av ställföreträdaren, förordnas att särskilt för sig utbetalas till honom.

Biträde får icke förbehålla sig arvode eller ersättning som avses i 1—3 mom., av den till vars biträde han förordnats eller godkänts. Annat avtal är ogiltigt. *Genom förordning meddelas närmare bestämmelser om grunderna för arvoden och ersättningar enligt denna paragraf.*

Denna lag träder i kraft den

19 .

Helsingfors den 5 december 1997

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Henrik Lax /sv
vordf. Matti Vähänäkki /sd
medl. Sulo Aittoniemi /cent
Juhani Alaranta /cent (delvis)
Janina Andersson /gröna
Toimi Kankaanniemi /fkf
Juha Karpio /saml
Anne Knaapi /saml (delvis)
Pekka Kuosmanen /saml

Annika Lapintie /vänst
Kari Myllyniemi /cent
Reino Ojala /sd
Markku Pohjola /sd (delvis)
Heikki Rinne /sd (delvis)
Pekka Saarnio /vänst
Säde Tahvanainen /sd
Jukka Tarkka /ungf (delvis).

RESERVATION

Motivering

Vi instämmer i princip i allt det som sägs i lagutskottets betänkande. Det finns dock två paragrafer i lagutskottets förslag som vi inte kan omfatta. Därför föreslår vi följande:

2. Lagen om statliga rättshjälpsbyråer

För närvarande finns det över 160 kommunala rättshjälpsbyråer i vårt land. Lagutskottets utifrån propositionen utformade betänkande koncentrerar de allmänna rättshjälpsbyråerna främst till orter med tingsrätt, alltså 70 kommuner. En försämring av detta slag är helt oacceptabel enligt vår mening. Beroende på boningsorten kommer folk inte längre att vara lika inför lagen eftersom det kommer att bli betydligt svårare att få rättshjälp. Till råga på allt gäller detta medborgare som har rätt till fri rättegång och följakligen innebär lagbestämmelsen i lagutskottets betänkande en enorm försämring på denna punkt jämfört med nuläget.

Enligt vår åsikt räcker det inte med att frågan påtalas i betänkandet utan till 1 § bör fogas ett nytt 2 mom.

3. Lagen om ändring av lagen om rättegång i brottmål

Vissa av lagarna i propositionen har inte beretts ordentligt. Därför föreslås att det första lagförslaget förkastas och en annan lösning i stället erbjuds. Den största orsaken till förkastandet står att finna i 1 kap. 8 § där regeringen utan skrupler sätter stopp för fri konkurrens mellan advokater och andra jurister. Samma paragraf fråntar också parterna rätten att fritt välja sig ett rättegångsbiträde, även om konventionen om de mänskliga rättigheterna garanterar dem denna obestridda rätt. Att åsidosätta rätten är en mycket allvarlig sak.

Trots detta föreslår utskottet att 2 kap. 2 § 1 mom. skall få stå kvar så gott som oförändrat,

fastän det innehåller exakt samma betänkliga element som konstaterats vara dåliga i 1 kap. 8 § i det första lagförslaget. De konkurrenshindrande passusarna bör absolut strykas i denna paragraf, som också i övrigt bör formuleras så att parterna fritt får välja rättegångsbiträde.

På grund av det ovan sagda anser vi att 2 kap. 2 § 1 mom. bör ges en ny skrivning.

Förslag

Med stöd av det ovan sagda föreslår vi

att 1 § i det andra lagförslaget och 2 kap. 2 § i det tredje lagförslaget ändras enligt följande:

Lagförslag 2

1 §

(1 mom. som i LaUB)

Till de kommuner som hade en kommunal rättshjälpsbyrå den 1 december 1997 skall förläggas åtminstone en filialbyrå till en allmän rättshjälpsbyrå. (Nytt 2 mom.)

Lagförslag 3

2 kap.

Om biträdande av part

2 §

Till försvarare och till målsägandebiträde skall med stöd av 1 och 1 a § utses ett allmänt rättsbiträde, (*utesl.*) en advokat (*utesl.*) eller någon annan som avlagt juris kandidatexamen och enligt lagen får vara ombud (*utesl.*). Den som utses till försvarare eller målsägandebiträde skall ges tillfälle att bli hörd om förordnandet till uppdraget.

(2—4 mom. som i LaUB)

Helsingfors den 5 december 1997

Kari Myllyniemi /cent
Juhani Alaranta /cent

Sulo Aittoniemi /cent
Toimi Kankaanniemi /fkf

